

Н. КРИВОШЕЯ

Зміст та структура мистецтвознавчої компетентності майбутніх
музичних керівників дошкільних навчальних закладів

УДК 378.147:373.2.011.3-051:78

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МУЗИЧНИХ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Неля Кривошея

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна

Анотація. У статті висвітлені питання вдосконалення якості фахової підготовки майбутніх працівників дошкільних навчальних закладів (ДНЗ), зокрема формування професійної компетентності музичних керівників. Автор доводить, що в структурі названого педагогічного поняття слід виокремити мистецтвознавчу складову, яка забезпечуватиме володіння ключовими та специфікованими знаннями про культуру й різні види мистецтва, бажання студентів зберігати й поширювати вітчизняні та світові культурні традиції. Мистецтвознавча компетентність – це поняття, яке конкретизує загальнокультурну компетентність фахівця. Виокремлені критерії мистецтвознавчої компетентності: емоційно-чуттєвий, що виявляється в розвиненості художніх емоцій і почуттів, готовності до співчуття та митецького переживання; когнітивний, який відображає рівень інтелекту особистості, передбачає наявність мистецтвознавчих знань, художньо-естетичної ерудиції, мистецької освіченості та загальнокультурної компетенції; творчо-діяльнісний, завдяки якому можна визначити, якою мірою особистість залучена до різних видів мистецької діяльності, чи здатна вона до мистецтвознавчого самовдосконалення та естетичного перетворення довкілля «за законами краси»; інформаційно-комунікаційний критерій як здатність до засвоєння мистецьких знань і розв'язання художньо-естетичних завдань у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера, здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Ключові слова: мистецтвознавча компетентність; музичні керівники дошкільних навчальних закладів; критерії; показники.

СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА ИСКУССТВОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МУЗЫКАЛЬНЫХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Неля Кривошея

кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
г. Славянск Донецкой области, Украина

Аннотация. В статье освещены вопросы совершенствования качества профессиональной подготовки будущих работников дошкольных учебных заведений (ДУЗ), в частности формирование профессиональной компетентности музыкальных руководителей. Автором доказано, что в структуре названного педагогического феномена следует выделить искусствоведческую составляющую, которая будет обеспечивать владение ключевыми и специфицированными знаниями о культуре и различных видах искусства, желание студентов сохранять и распространять отечественные и мировые культурные традиции. Искусствоведческая профессиональная компетентность – это понятие, конкретизирующее общекультурную компетентность специалиста. Выделены критерии искусствоведческой компетентности: *эмоционально-чувственный*, проявляющийся в развитости художественных эмоций и чувств, готовности к сочувствию и художественному переживанию; *когнитивный*, отражающий уровень интеллекта личности, предполагающий наличие искусствоведческих знаний, художественно-эстетической эрудиции, художественной образованности и общекультурной компетенции; *творчески-деятельностный*, с помощью которого можно определить, в какой мере личность вовлечена в разные виды художественной деятельности, способна ли она к искусствоведческому самосовершенствованию и эстетическому преобразованию окружающей среды «по законам красоты»; *информационно-коммуникационный* аспект как способность к усвоению художественных знаний и решения художественно-эстетических задач в учебной и профессиональной деятельности с помощью компьютера, способность ориентироваться в информационном пространстве, получать информацию и оперировать ею в соответствии с собственными потребностями и требованиями современного высокотехнологичного информационного общества.

Ключевые слова: искусствоведческая компетентность; музыкальные руководители дошкольных учебных заведений; критерии; показатели.

CONTENT AND STRUCTURE OF ART CRITICISM COMPETENCE OF FUTURE MUSIC CONDUCTOR AT PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Nelia Krivosheya

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
SHEE “Donbas State Pedagogical University”
Sloviansk, Donetsk Region, Ukraine

Abstract. The problem of improving the quality of future preschool institution educators’ professional training, including forming music conductors’ professional competence, is relevant in contemporary art pedagogy. Art component should be highlighted in the structure of this pedagogical concept, it has to ensure possession key and specified knowledge of the culture and art, students’ desire to preserve and spread local and global cultural traditions. Art criticism competence is a concept which specifies the general cultural competence expert.

The aim of the article is to determine the structural components of the pedagogical phenomenon of music conductors’ art criticism competence, criteria and indicators of its study.

Four criteria and corresponding indicators of art criticism competencies are determined:

- emotional and sensual ones, found in the artistic sophistication of emotions and feelings, readiness for compassion and the artistic experience; its indicators: advanced artistic and aesthetic emotions and feelings, the adequacy of aesthetic perception, availability of aesthetic tastes and ideals;

- cognitive ones, which reflects the level of individual intelligence, the possession of art knowledge, artistic and aesthetic knowledge, art education and general culture competence; indicators of this criterion are the artistic and aesthetic worldview, development of art criticism logosphere, understanding of artistic and aesthetic value of an object or a phenomenon;

- creativity and activity by which it is possible to determine the extent to which the person is involved into different kinds of art, ability to art criticism self-development and art and aesthetic transformation of the environment “under the laws of beauty”; its indicators are need for creative activity and the ability to self-examination and self-development;

- information and communication criterion as the ability to master the art knowledge and solving artistic and aesthetic problems in educational and professional activities with a computer, the ability to navigate the information space, to receive information and operate with it according to their own needs and requirements of modern high-tech information society; indicators of this criterion are: the ability of independent searching and processing information necessary for quality performance of art professional tasks; readiness for self-development in information technologies.

Keywords: art criticism competence; musical conductors of preschool educational institutions; criteria; indicators.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Питання формування професійної компетентності майбутніх фахівців посідає ключове місце в сучасній системі професійної освіти. Науковці-учені та педагоги-практики вивчають різні аспекти педагогічного феномена компетентності, аналізують особливості впровадження компетентнісного підходу в теорію і практику професійної підготовки фахівців різних освітніх ланок.

Проблеми вдосконалення якості фахової підготовки майбутніх працівників дошкільних навчальних закладів також знаходяться в центрі уваги науковців, зокрема в останні роки все більше уваги приділяється специфічним аспектам професійного розвитку музичних керівників ДНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна компетентність майбутніх фахівців дошкільної освіти вивчається наразі багатоаспектно. Р. Савченко розглядає особливості формування музично-педагогічної компетентності (МПК) майбутніх вихователів та музичних керівників дошкільних навчальних закладів як досить складного утворення, в основі якого лежить здатність (готовність) до музично-освітньої діяльності на основі системного взаємозв'язку загальногромадянських, психолого-педагогічних та музично-фахових компетенцій. На її думку, до структури МПК слід ввести три блоки компетенцій: загальногромадянські,

психолого-педагогічні, музично-фахові, взаємоузгодження яких забезпечує вплив на різні сторони суб'єкта навчання і формування його в гармонійній цілісності: особистість – педагог – фахівець [6].

С. Нечай пропонує готувати майбутніх фахівців дошкільної освіти до застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників. Дослідниця доводить, що обґрунтування педагогічних умов і розробка методики формування в дітей дошкільного віку звукової картини світу є одним із важливих завдань професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів у вищому навчальному закладі. Це, на її думку, має забезпечити формування педагогічних кадрів нової формації – творчих особистостей, здатних забезпечувати сприятливі умови для повноцінного розвитку суб'єктів освітнього процесу [5].

І. Газіна зазначає, що для успішного розвитку музичної компетентності фахівця дошкільного навчального закладу необхідно забезпечити створення спеціального музично-розвивального середовища (музично-дидактичні ігри, дитячі музичні інструменти, музичні альбоми з ілюстраціями до пісень, комплекти CD для слухання музики з дітьми, виконання пісень і танків, проведення рухливих ігор тощо) [4].

І. Байкова підґрунтям професійної компетентності музичного керівника вважає співвідношення знань (педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних, фізіологічних тощо), практичних умінь, навичок та досвіду застосування знань у практичній діяльності, здатності творчо підходити до професійної діяльності та сукупності професійно значимих якостей і властивостей особистості в їх застосуванні до педагогічної діяльності під час ефективної взаємодії з вихованцями.

Науковець акцентує значення суто фахового – мистецького аспекту професійно значущих складників компетентності музичного керівника ДНЗ, зокрема спеціальних знань (історико-теоретичних, методичних, знань про вікові особливості музичного сприйняття, мислення, уяви, про індивідуальні особливості функціонування музичних здібностей та типи музикальності), широкої ерудиції в галузі мистецької освіти в єдності з розвиненими практичними вміннями й навичками виконавської діяльності, інтерпретації музичних творів, елементами диригентської техніки та ін. [1].

Аналіз психолого-педагогічних джерел із питань професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, вивчення передового педагогічного досвіду дозволяє зробити висновок, що в структурі професійної

компетентності музичного керівника дошкільного навчального закладу суттєве місце займає мистецтвознавча складова, яка передбачає обізнаність із різних видів мистецтва, розвиненість навичок сприймання творів мистецтва, сформованість художньо-творчих умінь і навичок. Для майбутнього музиканта-педагога, який одним із перших залучає дошкільників до світу музичного мистецтва, сформованість мистецтвознавчої складової професійної компетентності дуже важлива.

Формулювання цілей статті. Спробуємо визначити структурні компоненти педагогічного феномена мистецтвознавчої компетентності музичного керівника дошкільного навчального закладу, виокремити критерії та показники його вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, у структурі професійної компетентності музичного керівника дошкільного навчального закладу слід виокремити мистецтвознавчу складову, яка забезпечуватиме володіння ключовими та специфікованими знаннями про культуру і різні види мистецтва, бажання зберігати й поширювати вітчизняні та світові культурні традиції.

Мистецтвознавча компетентність – це поняття, яке конкретизує загальнокультурну компетентність фахівця. Обізнаність у сфері мистецтвознавства особливо необхідна саме музичному керівникові, який проводить музичні заняття, організує музичні свята і розваги, супроводжує ранкову гімнастику й заняття фізичною культурою. Крім того, музичний керівник організує виховну роботу, яка також включається у процес формування мистецьких смаків й інтересів школярів, загальнокультурного світогляду й естетичних потреб учнів.

На основі аналізу психолого-педагогічної, мистецтвознавчої та музично-педагогічної літератури визначимо критерії мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів та показники їх виявлення.

Завважимо, що майже всі сучасні представники мистецької педагогіки (А. Козир, Л. Масол, Г. Падалка, А. Растригіна, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.), аналізуючи професійну компетентність майбутніх фахівців із галузі мистецької освіти, виділяють критерії й показники, пов'язані з рівнем загальної культури особистості, її художньо-естетичним світоглядом, ціннісними орієнтаціями, опануванням системою загальнокультурних і естетичних знань, естетичною ерудованістю, розвитком інтелекту. Крім

того, вони виокремлюють критерії, у яких відображена здатність до емоційного сприйняття та відгуку на естетичні явища, рівень розвитку чуттєвої сфери особистості, змога давати оцінку, готовність до емпатії. У структурі професійної компетентності майбутнього музиканта-педагога важливе місце посідає наявність потреби в естетичній діяльності та естетичному спілкуванні, уміння творити прекрасне та здатність до самооцінки та саморозвитку.

Розвиненість таких якостей, як наявність художнього смаку, ідеалів, естетичних знань і мистецько-творчих здібностей, здатність робити судження та самовдосконалюватись, є показником мистецької розвиненості особистості, що формуються в єдності емоційно-чуттєвого, когнітивного (інтелектуального) та творчо-діяльнісного компонентів, які, на нашу думку, можуть виступати загальними критеріями мистецтвознавчої компетентності студентів. Ураховуючи сучасні вимоги до професійної компетентності сучасного фахівця-педагога, вважаємо за доцільне додати до трьох вказаних вище критеріїв ще один – інформаційно-комунікаційний.

Емоційно-чуттєвий критерій виявляється в розвиненості художніх емоцій і почуттів, готовності до співчуття та мистецького переживання. Людина сприймає навколишній світ, людей та явища перш за все чуттєво. Чуттєвість є загальною здатністю людини до відчуття. Сенсорне сприймання – перше, із чим стикається людина під час сприйняття будь-якого естетичного явища. Художньо-естетичне сприйняття становить основу практично всіх естетичних якостей та процесів особистості: художніх уявлень, почуттів, свідомості, мистецьких суджень, оцінок, ставлення до дійсності, ідеалу [2, с. 6]. Процес естетичного сприймання може відбуватися на інтуїтивному рівні, але його важливість полягає в тому, що в естетичному просторі людина здатна через чуттєве сприйняття проходити шлях, який веде до думки або пізнання.

Показниками цього критерію є:

- розвинуті художньо-естетичні емоції, почуття та переживання, у них виявляється емоційний відгук на об'єкт сприйняття, ставлення до певного явища або твору мистецтва;
- адекватність естетичного сприйняття творів мистецтва, життєвих подій, вчинків людей, здатність до емпатії. Під адекватністю розуміємо співвідношення між емоційним та інтелектуальним сприйняттям, відповідність образу тому об'єкту чи вчинку, що сприймається;

- наявність естетичних смаків та ідеалів проявляється в здатності людини до індивідуального відбору естетичних цінностей, це почуття міри, відображення особистісного ставлення до світу й мистецтва.

Когнітивний (інтелектуальний) критерій є відображенням рівня інтелекту особистості, передбачає наявність мистецтвознавчих знань, художньо-естетичної ерудиції, мистецької освіченості та загальнокультурної компетенції.

Уважаємо за доцільне виділити такі основні параметри когнітивного (інтелектуального) критерію мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів:

- художньо-естетичний світогляд, що відображає систему поглядів людини на мистецтво, оточення, на самого себе з погляду естетичного сприйняття, проявляється в розумінні свого місця у світі та своєї ролі в його естетичному перетворенні;

- розвиненість мистецтвознавчої логосфери, яка характеризується вмінням висловити та обґрунтувати естетичні судження, розумінням основних загальнокультурних понять та термінів мистецтва, оволодіння образною мовою мистецтва;

- змога бачити художньо-естетичну цінність явища або об'єкта, здатність до аналізу та до надання оцінки об'єктам мистецтва й дійсності.

Творчо-діяльнісний критерій дає можливість визначити, якою мірою особистість залучена до різних видів мистецької діяльності, чи здатна вона до мистецтвознавчого самовдосконалення та естетичного перетворення докільця «за законами краси». Його показники:

- самостійність особистості в процесі вивчення мистецтва й у практичній діяльності;

- потреба у творчій діяльності проявляється в наявності мотивації до творчості та відчуття естетичної насолоди від цього і є свідченням досить високого рівня мистецтвознавчої культури суб'єкта;

- здатність до самоаналізу – це вміння критично проаналізувати свої знання та навички, свою здатність бачити та розуміти прекрасне;

- здатність до саморозвитку – змога та потреба самостійно вдосконалювати свою творчу діяльність, поширювати її, отримувати нові навички та знання в поєднанні з бажанням наблизити їх до рівня еталону або ідеалу.

Творча мистецтвознавча діяльність має прямий зв'язок зі спілкуванням, або комунікацією. М. Бахтін у своїй концепції культури як діалогу висловлював думку про те, що спілкування спрямоване на глибоке взаємне розуміння суб'єктів культури, а завдяки мистецькій діяльності відбувається їх власне активне саморозкриття [2, с. 47].

Інформаційно-комунікаційний критерій мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів – це здатність до засвоєння мистецьких знань і розв'язання художньо-естетичних завдань у навчальній та професійній діяльності за допомогою комп'ютера; здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Його показники:

- здатність до самостійного пошуку й обробки інформації, необхідної для якісного виконання мистецтвознавчих професійних завдань;
- здатність до групової діяльності та співробітництва з використанням сучасних комунікаційних технологій для досягнення професійно значущих цілей;
- готовність до саморозвитку у сфері інформаційних технологій, необхідного для постійного підвищення кваліфікації та реалізації себе в професійній праці.

Інформаційно-комунікаційний критерій мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів формується одночасно у двох напрямках: розвиток навичок користувача в галузі ІКТ та використання електронних продуктів мистецького змісту як ефективного засобу для підвищення якості освіти.

Як указує Л. Гаврілова, досліджуючи системне використання засобів комп'ютерних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів музики, інформаційно-комунікаційна складова в структурі професійної компетентності майбутніх фахівців забезпечує: необхідний обсяг теоретичних знань у галузі ІКТ, зокрема знання про інформацію, інформаційні процеси та технології, про використання засобів мультимедіа в навчальній і майбутній професійній діяльності; уміння й навички роботи в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі, уміння застосовувати комп'ютерні технології для вирішення завдань професійної діяльності [3].

Наочно структура мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів представлена на рис. 1.

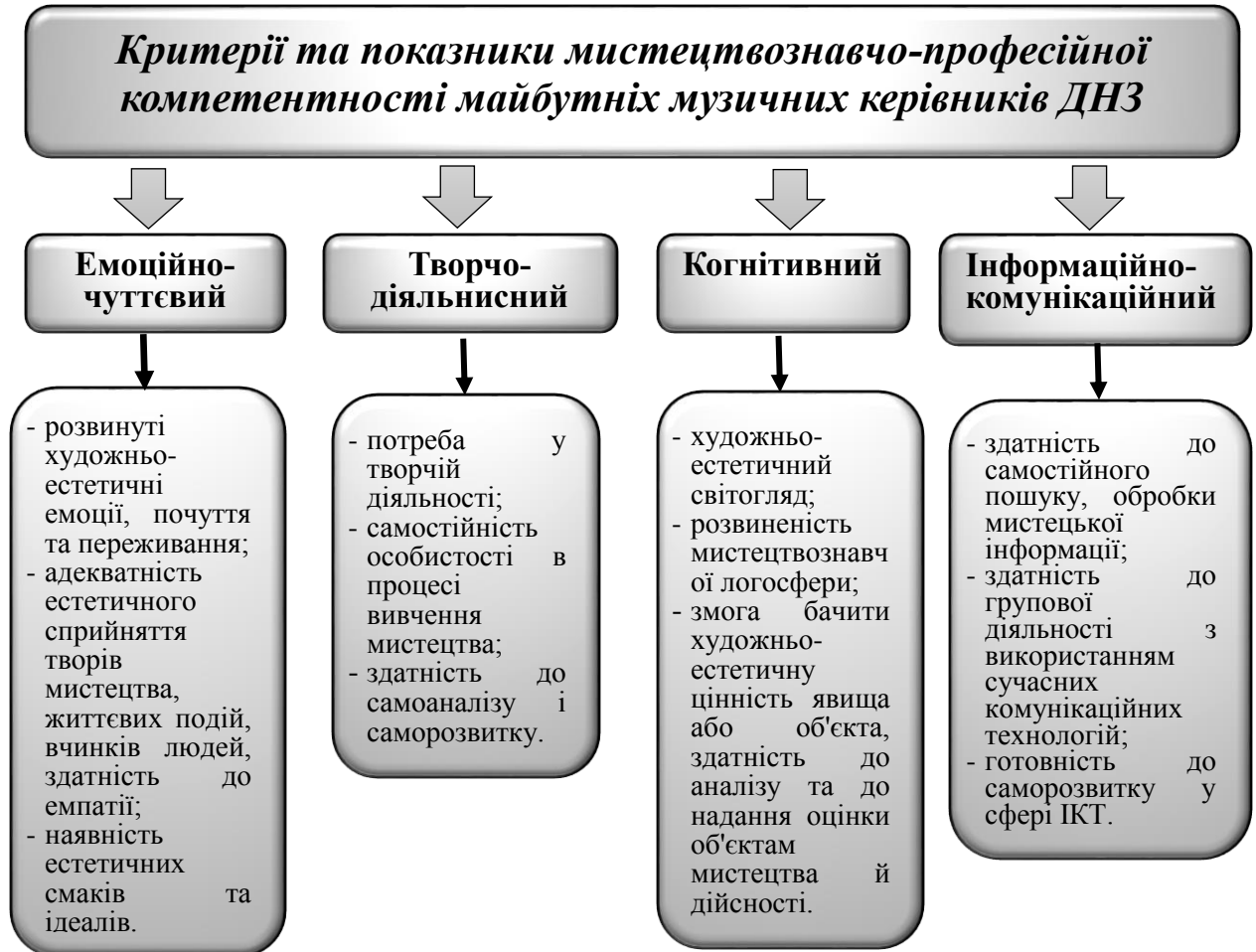

Рис. 1. Критерії та показники мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів

Висновки. Отже, вивчення специфіки професійної підготовки майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів дозволило виокремити й проаналізувати мистецтвознавчу складову, яка забезпечує володіння ключовими та специфікованими знаннями про культуру та різні види мистецтва, бажання зберігати й поширювати вітчизняні та світові культурні традиції. Мистецтвознавча компетентність – це поняття, яке конкретизує загальнокультурну компетентність фахівця.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів вивчення мистецтвознавчої компетентності майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів. Перспективними є наукові пошуки й розробки в напрямі практичного формування означеного педагогічного феномена професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байкова І. С. До питання про сутність професійної компетентності музичного керівника дошкільного закладу [Електронний ресурс] / І. С. Байкова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Pfto/2011_15/files/P1511_11.pdf.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. Бахтин [Примеч. С. С. Аверинцева, С. Г. Бочарова]. – 2-е изд. – М.: Искусство, 1970. – 384 с.
3. Гаврілова Л. Г. Професійна компетентність майбутніх учителів музики: структурно-змістовий контент / Л. Г. Гаврілова // Теоретичний та науково-методичний часопис “Вища освіта України”. Тематичний випуск “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. – 2014, №3 (додаток 1). – С. 143 – 147.
4. Газіна І. Музична компетентність вихователя та її роль в умовах діяльності дошкільного навчального закладу [Електронний ресурс] / І. Газіна. – Режим доступу: <http://dspace.kpnu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2116/1/25.pdf>
5. Нечай С. Теорія і практика підготовки майбутніх вихователів до поліфункціонального застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників : автореф. дис... д-ра пед.наук : 13.00.04; 13.00.08 / С. П. Нечай. – К., 2015. – 42 с.
6. Савченко Р. А. Теорія і методика формування музично-педагогічної компетентності майбутніх вихователів та музичних керівників дошкільних навчальних закладів : автореф. дис... доктора пед. наук : 13.00.02 / Р. А. Савченко. – К. 2014. – 43 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Baikova, I. S. *Do pytannia pro sutnist profesiinoi kompetentnosti muzychnoho kerivnyka doshkiljnoho zakladu [On the essence of professional competence of the pre-school music director]*. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Pfto/2011_15/files/P1511_11.pdf.
2. Bahtin, M. M. (1970). *Jestetika slovesnogo tvorchestva [Esthetics oh word creativity]*. Moscow: Iskusstvo [in Russian].
3. Ghavrilova, L. H. (2014). *Profesiina kompetentnist maibutnikh uchyteliv muzyky: strukturno-zmistovyi kontent [Professional competence of future music teachers: structural and semantic content]. Teoretychnyi ta naukovo-metodychnyi chasopys "Vyshha osvita Ukrainy". Tematychnyi vypusk "Yevropeiska intehracija vyshhoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskogho procesu – The theoretical and scientific-methodical journal "Higher Education of Ukraine". Special edition "European Integration of higher education in Ukraine in the context of the Bologna Process", 3, 143 – 147 [in Ukrainian]*.
4. Hazina, I. *Muzychna kompetentnist vykhovatelja ta ii rol v umovakh diialnosti doshkilnoho navchalnogo zakladu [The educator's musical competence and its role under the conditions of preschool educational establishment]*. Retrieved from: <http://dspace.kpnu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2116/1/25.pdf>

5. Nechai, S. P. (2015). Teoriia i praktyka pidghotovky maibutnikh vykhovateliv do polifunktionalnoho zastosuvannia muzyky v audialnomu rozvytku doshkilnykiv [Theory and practice of training future educators for multifunctional use of music in the auditory development of preschool children]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

6. Savchenko, R. A. (2014). Teoriia i metodyka formuvannia muzychno-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv ta muzychnykh kerivnykiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Theory and methodology of forming musical and pedagogical competence of prospective educators and music teachers of preschool educational establishments]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].